

A „SZÉP AKASZTOTT” MINISZTERELNÖK

A párizsi szalonok hölgytársasága által egykoron csak „szép akasztott ember”-nek nevezett idősebb gróf Andrássy Gyuláról magyar nyelven utoljára 1941-ben jelent meg életrajz, a 20. század első felének jeles történésze, Angyal Dávid tollából. Közel nyolc évtizeddel később Kozári Monika a dualizmus korának ismert és elismert kutatója vállalkozott arra, hogy *Andrássy Gyula* címmel monográfiát írjon a grófról, akit művében igazi államférfinak, a polgári Magyarország egyik megteremtőjének nevez.

Az igényes kivitelezésű kötet borítójáról Benczúr Gyula Andrássy-portréja tekint vissza ránk, a könyv végén található képmellékletben pedig további Andrássyt ábrázoló vagy hozzá kapcsolódó festmények, rajzok, karikatúrák, illetve dokumentumok kaptak helyet. A szerző munkájában elsősorban a gróf magyar miniszterelnöki tevékenységére (1867–1871) koncentrált, s emiatt a biográfia „hő-sének” gyermek- és ifjúkora, 1849-es diplomáciai küldetése Konstantinápolyban, a szabadságharc leverését követő párizsi emigrációja vagy az osztrák–magyar közös külügyminiszteri megbízatása (1871–1879) kevésbé hangsúlyosan jelennek meg a műben.

Kozári a könyvében számos Andrássy-idézetet használt fel, mivel az volt a célja, hogy őt „beszéltetve” ismerje meg az olvasó, miként is gondolkodott a kormányfő. S bár olykor a hosszabb idézeteket, véleményünk szerint, érdemesebb lett volna inkább rövidebben, a szerző saját szavaiban összegezni, mégsem állíthatjuk azt, hogy a kötet írója került volna a nyílt, személyes állásfoglalásokat Andrássyt illetően.

Az olvasmányos stílusban készült életrajzból megtudhatjuk, hogy a majdani kiegyezés gondolata már 1850 őszén foglalkoztatta a gróft, aki egy neves londoni folyóiratban amellett érvelt, hogy Ausztria csak akkor lenne képes az európai hatalmi egyensúlyban ellenpontot képezni Oroszországgal szemben, ha szakítana az 1849 utáni birodalmi centralizációval, nemzeti igényeinek teljesítésével helyreállítva Magyarország függetlenségét. Hasonló nézeteket képviselt azt követően is, hogy 1857-ben hazatért Franciaországból (példának okáért 1865-ben úgy fogalmazott, hogy a Habsburg Monarchia abban az esetben lehet ismét számottevő befolyással bíró tényező a kontinensen, ha a birodalom mindkét fele „saját formái szerint, de egyaránt szabad és alkotmányos” lesz), így nem meglepő, hogy az egyik legbizalmasabb politikai elvbarátja lett Deák Ferencnek, a kiegyezés szellemi atyjának. Ők ketten magánemberként is jól megértették egymást, és „a haza bölcse” igen jó véleménnyel volt Andrássy intellektuális képességeiről, politikai tehetségéről.

A kiegyezési tárgyalások lezárulta után Deák Andrásyt ajánlotta maga helyett magyar miniszterelnöknek. A négy évig és nyolc hónapig az ország élén álló gróf kormányfőségének mérlege Kozári értékelése szerint egyértelműen pozitív. Ekkor született meg az osztrák (1867) és a horvát (1868) kiegyezés, rendeződött a közös államadósság ügye – amit Ausztria még a neoabszolutizmus időszakában vett fel –, létrejött Erdély uniója az anyaországgal, elindult a katonai határőrvidék közigazgatásának magyar jogrend szerinti átszervezése, és megvalósult a hatalmi ágak szétválasztása is. Mindezeket túl báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter elgondolásai alapján a parlament 1868-ban fogadta el a népiszkolai törvényt, továbbá még ugyanabban az esztendőben a nemzetiségi törvényt. Andrassy eltökélt szándéka volt Pest-Budát igazi fővárossá alakítani, s ezért nagy súlyt fektetett a város fejlesztésére, 1870-ben pedig a kezdeményezésére alapították meg a Fővárosi Közmunkák Tanácsát. Kiállt a magyar zsidóság emancipációja, a közös hadsereg intézménye, valamint a dualista rendszer mellett, amelyet ő „nem könnyen felszedhető nomád sáornak” tekintett, hanem egy olyan megoldásnak, amivel alkotói tartósan rendezni kívánták a közjogi kérdéseket.

Kozári Monika szerint Andrassy és a magyar politikusok zömének szemlélete között döntő különbség volt, hogy a gróf külpolitikus volt, aki birodalomban gondolkodott. Éppen ezért hiányérzetünk támadhat, hogy a kötet Andrassy közös külügyminiszerségét alig három és fél oldalban tárgyalja. Mindenképpen jobb lett volna ennek, az Andrassy élete szempontjából igen jelentős időszaknak nagyobb teret szentelni a műben. Már csak azért is, mert a szerző vitathatatlanul sikeresnek ítélte meg a gróf ebbéli tevékenységét. Andrassy külpolitikai céljai között Törökország balkáni helyzetének stabilizálása szerepelt az oroszok ellenében, illetve Németország szövetségének elnyerése. Amikor felismerte, hogy az 1873-ban megkötött három császár (német, orosz, osztrák) egyezménye ellenére Németország és Oroszország kapcsolatai elhidegülőben voltak, örömeiben állítólag háromszor is kézen állt Metternich kancellár egykori íróasztalán. A balkáni viszonyokat rendező 1878-as berlini kongresszus kétségkívül a gróf külügyi pályájának csúcsa, míg a rákövetkező évben Németországgal aláírt kettős szövetség a külügyminiszteri törekvéseinek beteljesülését jelentette.

Ugyanakkor függetlenül azon meglátásunktól, hogy idősebb gróf Andrassy Gyula közös külügyminiszerségét e könyvben indokolt lett volna bővebben kifejteni, úgy hisszük, hogy Kozári Monika műve méltó figyelemre tarthat számot a korszak, valamint a „szép akasztott ember” iránt érdeklődők legszélesebb körében.

(Kozári Monika: Andrassy Gyula. Budapest: Gondolat Kiadó, 2018, 224 o.)

Gali Máté

tudományos munkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet